

УДК 37(091)(4)“715”

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-6\(219\)-23-27](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-6(219)-23-27)

БАСЕНКО РУСЛАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ,

кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-педагогічної роботи, міжнародної та грантової діяльності, завідувач кафедри правознавства та фінансів, Полтавський інститут економіки і права ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», м. Полтава, Україна

Ruslan Basenko,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Deputy Director for Scientific and Pedagogical Work, International and Grant Activities, Head of the Department of Law and Finance, Poltava Institute of Economics and Law of the Open International University of Human Development “Ukraine”, Poltava, Ukraine

E-mail: basenko_ruslan@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9760-6321>

ІДЕЯ ЦІЛІСНОЇ ОСВІТИ ОСОБИСТОСТІ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ВЧЕННІ ЛІДЕРІВ РЕНЕСАНСНОГО ГУМАНІЗМУ

А Присвячено аналізу змісту ідеї цілісної освіти особистості у педагогічному вченні лідерів ренесансного гуманізму. Проаналізовано соціокультурний зміст і педагогічний потенціал ренесансного гуманізму, звернено увагу на його атрибути, як-от: ідейно-світоглядне обґрунтування нового уявлення про людину як центр світу та світогляду – антропоцентризм; ідейне збагачення та поширення гуманізму як світоглядної позиції про визнання людини як найвищої цінності; звернення до античної педагогічної традиції у площині вивчення античного знання, текстів грецьких і римських авторів; підтримка природничих наук і мистецтва; розуміння освіченості як важливого чинника особистісного і соціального розвитку та заклик до радикальної перебудови освіти, яка базувалася на гуманістичному світогляді.

Проаналізовано зміст ренесансно-гуманістичної ідеї цілісної освіти особистості за такими критеріями: 1) онтологічне та антропософське підґрунтя педагогічних ідей гуманістів; 2) освітньо-філософська інтерпретація ранньомодерного уявлення про цілісну освіту особистості та її цивілізаційного значення; 3) телеологічні, аксіологічно-сміслові та етико-моральні засади педагогічного ідеалу цілісної освіти особистості; 4) настанови ренесансних гуманістів про шляхи реалізації ідеї цілісної освіти особистості в оновленому змісті та методах навчання і виховання; 5) організаційно-педагогічні засади втілення ідеї цілісної освіти особистості.

Доведено, що педагогічний ідеал ренесансного гуманізму становила особистість, яка гармонійно поєднала християнське благочестя та ренесансну освіченість, професійність, внутрішню культуру. Виявлено, що структура ренесансного розуміння цілісної освіти особистості вибудовувалася на таких цінностях як «побожність» (“pietas”), «вченість» (“eruditio”), «істина, правда, чесність» (“veritas”). Зроблено висновок про те, що парадигма ренесансного педагогічного ідеалу органічно поєднала християнське благочестя та бездоганну класичну освіченість, засновану на античній літературній спадщині, а ренесансні два цільові пріоритети «побожність і ерудиція» (“pietas et eruditio”), успішно корелювали із еразмівською концепцією християнського гуманізму про «освічене благочестя» (“pietas litterata”).

Констатовано, що цінність ренесансно-гуманістичної педагогічної парадигми полягає в тому, що її мислителі запропонували системний погляд на ідею цілісної освіти та окреслили шляхи її реалізації. Вибудовуючи ідею цілісної освіти, ренесансний гуманізм успішно реалізував запит тогочасного суспільства – виховання діяльної, професійної та доброчесної особистості, яка б успішно адаптувалася до кардинальних змін, які переживала ранньомодерна Європа – нової світоглядної, політичної, економічної та релігійної ситуації.

Ключові слова: цілісна освіта; ренесансний гуманізм; християнський гуманізм; гуманістична педагогіка; особистість; виховний ідеал

THE CONCEPT OF HOLISTIC INDIVIDUAL EDUCATION IN THE PEDAGOGICAL TEACHING OF RENAISSANCE HUMANISM LEADERS

S This study is dedicated to analyzing the concept of holistic individual education in the pedagogical teaching of Renaissance humanism leaders. The socio-cultural content and educational potential of Renaissance humanism are explored, with attention given to key attributes such as the ideological foundation of a new concept of humanity that places humans at the center of the world and worldview – anthropocentrism. The analysis addresses the ideological enrichment and spread of humanism, positioning humanity as a supreme value; a renewed focus

on ancient pedagogical traditions through the study of ancient knowledge, Greek and Roman texts; the support for natural sciences and the arts; the recognition of education as an important factor in personal and social development and a call for a radical reorganization of education based on humanistic principles.

The content of the Renaissance-humanistic concept of holistic individual education is analyzed according to the following criteria: 1) the ontological and anthroposophical foundations of the humanists' pedagogical ideas; 2) the educational and philosophical interpretation of early modern concept of holistic individual education and their civilizational significance; 3) the teleological, axiological-semantic and ethical-moral principles underlying the ideal of the holistic individual education; 4) the recommendations of the Renaissance humanists on the implementing the concept of the holistic individual education in the renewed content and methods of teaching and upbringing; 5) the organizational and pedagogical foundations for realizing the idea of holistic individual education.

The study demonstrates that the Renaissance humanism ideal was an individual, who harmoniously combined Christian piety and Renaissance education, professionalism, and internal culture. It is revealed that the structure of Renaissance thought on holistic individual education was built on such values as "pietas", "learning" ("eruditio"), "truth, truth, honesty" ("veritas"). The findings conclude that the Renaissance educational ideal seamlessly integrated Christian piety with a comprehensive classical education based on the ancient literary heritage, encapsulated in the twin Renaissance ideals of "piety and erudition" and the concept of "enlightened piety" ("pietas litterata").

The Renaissance-humanistic pedagogical paradigm is significant in that its thinkers proposed a systemic view of holistic education and outlined ways for its implementation. By advancing this vision of education, Renaissance humanism addressed societal needs for cultivating active, professional and virtuous individuals capable of adapting to the profound changes that early modern Europe experienced, including new worldview, and shifts in political, economic and religious contexts.

Keywords: holistic education; Renaissance humanism; Christian humanism; humanistic pedagogy; personality; educational ideal

Актуальність проблеми. Вагомим викликом, що нині постає в реалізації стратегії відбудови України є проблема реінтеграції та повоєнної адаптації суспільства, насамперед ветеранів. Розв'язання таких завдань вимагає консолідації зусиль нації за різними напрямками діяльності, зокрема й у сфері освіти, вихованні та загалом соціокультурної та гуманітарної роботи. Важливо, щоб її ціннісна основа була побудована на ідеях і принципах гуманістичної парадигми, на визнанні людини як найвищої цінності та, за античною протагорівською максимом, «мірою усіх речей». У широкій стратегії відбудови країни гуманістичні цінності дають змогу відновити національну та соціальну згуртованість, сприяють відновленню довіри та взаєморозуміння, дають змогу державі зосередитися на потребах та інтересах кожної особистості, незалежно від її етнічного, релігійного, політичного чи іншого виміру ідентичності. Водночас, цінним для консолідації суспільства є положення гуманістичної парадигми про індивідуальну відповідальність кожного за колективний прогрес, соціальне благополуччя та соціальну справедливість.

З огляду на це, винятковий інтерес для розв'язання сучасних завдань освіти, як пріоритетного простору відбудови країни, становить посилення її ціннісно-сислової основи гуманістичними ідеями та практиками навчання, виховання та розвитку особистості. Тому сучасне переосмислення гуманістичних ідей педагогів, філософів, мислителів європейського Ренесансу, дає змогу не лише по-новому прочитати тогочасні гуманістичні настанови щодо освіти і виховання молоді, але й інтерпретувати їх з урахуванням сучасних потреб і суспільних викликів.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Історико-педагогічне осмислення гуманістичного змісту ренесансної виховної парадигми було предметом наукових праць багатьох учених. Окремо виділимо історико-педагогічні доробки І. Бега, Н. Білик, Г. Васяновича, Л. Ваховського, С. Гончаренка, Б. Года, М. Гриньової, М. Євтуха, П. Котлярова, О. Лавріненка, Н. Ничкало, А. Сбруєвої, О. Сухомлинської,

З. Хижняк, І. Цебрій, М. Ярмаченка та ін. У дослідженнях вчені аналізували зміст гуманістичної освіти, звертали увагу на особливості її історико-цивілізаційної динаміки, вивчали сутність ренесансної виховної парадигми.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Відомо, що одним із-поміж цивілізаційних здобутків європейського Відродження було формування ренесансної антропології, що суттєво змінила тогочасне уявлення європейців про основи буття, людину, її природу та місце в світі, а також серйозно трансформувала ранньомодерний освітній простір, адже саме навчання та виховання успішно виконали завдання поширення гуманістичної філософії й загалом побудови модерної цивілізації. Ключовим вектором освітніх змін було формування ідеї цілісної освіти особистості. Тогочасні гуманісти успішно вибудували її світоглядні засади, розробили зміст модерної освіти, запропонували її методичне та організаційно-педагогічне забезпечення. Відтак суттєвий інтерес для сучасної освіти становить історико-педагогічне відтворення та нове прочитання ідеї цілісної освіти особистості у педагогічному вченні лідерів ренесансного гуманізму.

Мета статті полягає в історико-педагогічному аналізі ціннісно-сислових засад і гуманістичного змісту ренесансної ідеї цілісної освіти особистості, розглядові її цивілізаційного значення та сучасних актуалітетів у контексті розв'язання завдань відбудови України.

Викладення основного матеріалу. Перехід європейського суспільства від середньовічного до модерного уявлення про людину та особливості її виховання припав на епоху раннього Нового часу. Провідною тенденцією тогочасного соціокультурного життя став унікальний синтез, почасти суперечлива взаємодія двох світоглядних систем – релігійної (християнської) традиції та світської (ренесансно-гуманістичної) культури. Водночас змістом останньої був не менш особливий синтез античної спадщини та християнської традиції, за підсумком якого сформувалося ренесансно-гуманістичне вчення, лідерів якого цікавило чимало питань

про світ, людину, виховання: від онтології та антропології до етики та педагогіки.

У сучасному історико-педагогічному дискурсі (Л. Ваховський, Б. Год, М. Євтух та ін.) ренесансний гуманізм розглядають як широкий соціокультурний та інтелектуальний рух ранньомодерного європейського суспільства, спрямований на обґрунтування та поширення антропоцентричного уявлення про світ та гуманістичних ідей про людину як найвищу цінність. Ренесансний гуманізм, як широкий рух за світоглядне оновлення та практичну перебудову тогочасного укладу, виявився у кількох вимірах:

1) ідейно-світоглядне обґрунтування нового уявлення про людину як центру світу та світогляду – *антропоцентризму*, який відіграв роль методологічного підґрунтя виховання «нової людини» в епоху європейського Відродження [2, с. 27];

2) ідейне збагачення та поширення *гуманізму* як світоглядної позиції про визнання людини як найвищої цінності, розуміння гідності, цілісності та здатності до самовираження як пріоритетів розвитку особистості;

3) звернення до *античної світоглядної та педагогічної традиції*, насамперед у площині вивчення античного знання, текстів грецьких і римських авторів, філософських і наукових ідей античних мислителів;

4) *підтримка природничих наук* та особливо тих, які базувалися на спостереженні за природою та емпіричному методі (біологія, астрономія, медицина), а також заклик до дієвої *підтримки мистецтва* в усіх його проявах: живопису, скульптури, архітектури, а також літератури, пропагування нових підходів до творчого відображення дійсності та культурного досвіду [6, с. 383–386].

5) *розуміння освіченості як важливого чинника особистісного і соціального розвитку та заклики до радикальної перебудови освіти*, яка б базувалася на гуманістичному світогляді, спиралася на вивчення класичних мов і літератури, створювала можливості для цілісного розвитку особистості.

Попри те, що лідерам ренесансного гуманізму, які були переважно мислителями, філософами, інтелектуалами, практично не вдалося долучитися до практики реформування європейської освіти, запропоновані ними освітньо-педагогічні ідеї дають змогу говорити про вибудовану ідею цілісної освіти особистості, яку нам важливо реконструювати в матриці педагогічної парадигми: 1) онтологічне та антропософське підґрунтя педагогічних ідей гуманістів; 2) освітньо-філософська інтерпретація ранньомодерного уявлення про цілісну освіту особистості та її цивілізаційного значення; 3) телеологічні (мета, завдання), аксіологічні, смислові засади педагогічного ідеалу цілісної освіти особистості; 4) змістові та методичні настанови про шляхи реалізації ідеї цілісної освіти особистості в європейському освітньому просторі ранньомодерної доби; 5) організаційно-педагогічні засади втілення ідеї цілісної освіти особистості.

1. *Онтологічне та антропософське підґрунтя педагогічних ідей гуманістів*. Ренесансно-гуманістичний ідеал цілісної освіти особистості ґрунтувався на антропоцентричних уявленнях про людину як центру

міркувань про світ і світобудову. Поступово інтерпретуючи античну світоглядну традицію та християнський гуманізм, ренесансні мислителі роблять висновок про важливість активної земної діяльності особистості, про гармонію тіла та душі, про пріоритет всебічного і гармонійного розвитку особистості. У філософських трактатах гуманістів «... поновому ставилося питання про призначення людини, її місце у світі. Ренесансна людина, як правило, була активною в житті, вольовою, цілеспрямованою на творче осмислення світу, його пізнання і вдосконалення. Системоутворювальною ідеєю ренесансного світогляду було твердження про людську гідність, що розумілася як розвиток усіх духовних сил особистості» [2, с. 54]. Більше того, на відміну від середньовічної догматики, ренесансні мислителі розглядали людину в єдності всіх сторін її життя, проголошували необхідність цілісного розвитку та вдосконалення усіх чеснот особистості.

Ренесансний гуманізм кардинально змінив онтологічне уявлення про буття та світ, поступово виборюючи людині, її тілу та земному життю повноцінний статус, порівняно з душею та небесним буттям. Пануюча в епоху середньовіччя *теоцентрична* онтологія, зводила все буття до Абсолюта. Ренесанс же пропонував більше уваги приділяти не тільки божественним ідеям, але й вивченню світу *через людський розум*, досвід і творчість. Це була спроба поставити до центру світу не лише релігійне вчення, але й земне існування людини, її розум, спостереження, емоції. У ренесансній онтології важливим стало розуміння *взаємозв'язку між мікрокосмом і макрокосмом*. Це означало, що людська істота (мікрокосм) відображає всю природу та космос (макрокосм). Уявлення про людину як відображення Всесвіту стало важливим елементом ренесансної філософії, мистецтва і науки. Така концепція сприяла глибшому розумінню зв'язку між людьми і природою, сприяла розвитку наукової картини світу. Важливою частиною ренесансної онтології була також ідея *індивідуалізму*. Людина була не просто частиною колективу або частиною божественного плану, а й автономною істотою, здатною до самовираження, самопізнання і власного розвитку. У цьому контексті підкреслювалося значення особистих досягнень, творчості та інтелектуальної незалежності. Відповідні онтологічні та антропософські уявлення, цілком логічно, стали основою й педагогічного вчення лідерів ренесансного гуманізму.

2. *Освітньо-філософська інтерпретація ранньомодерного уявлення про цілісну освіту особистості та її цивілізаційного значення*. Для цивілізаційного розвитку ранньомодерного європейського суспільства загалом, і для збагачення педагогічної думки та практики зокрема, винятково важливе значення становили думки лідерів ренесансного гуманізму (М. Веджо, П. Верджеріо, Х. Вівес, М. Пальмієрі, Ф. Рабле та ін.) щодо ключового значення освіти і виховання в реалізації антропоцентричного та гуманістичного уявлення про світ і людину. Ренесансні мислителі вважали, що саме педагогічний шлях є єдиною можливим напрямом розвитку всіх талантів, здібностей і чеснот особистості [3, с. 108]. Тогочасна філософія освіти ґрунтувалася на думці про

необхідність системного оновлення та зміни середньовічної освітньої моделі навчання, яка досить різко дисонувала із гуманізмом європейського Відродження. Сучасний учений П. Котлярів, досліджуючи стан середньовічної освіти, підкреслював: «Жорстокість у поводженні з учнями була закономірною для середньовічної школи. Королевою школи була ферула (лінійка). Коли ми бачимо на середньовічних мініатюрах людину із піднятою різкою або лінійкою, то ми не помилилися – це шкільний учитель. Владу ферули на своїх руках і спинах відчували усі учні. За нею навіть закріпився стійкий красномовний фразеологізм – «жити під палицею» («sub virga degere») [4, с. 22].

Аналізуючи філософію освіти, яку запропонували ренесансні гуманісти, важливо підкреслити, що лідери гуманістичного руху впевнено висловили думки про важливість цілеспрямованого виховання дитини, про необхідність життя активних організаційних заходів щодо відкриття нових шкіл, про нагальну потребу видання нових навчальних програм, зміну методів і форм виховання учнів, а також звернули увагу на необхідність комплексної просвітницької роботи щодо формування в суспільстві чіткого уявлення про гуманістичну освіту як вагому потребу та органічний складник життя громади. Оновлення змісту та організаційне реформування (а почасти – заснування нової) системи освіти – ключові вектори освітософського дискурсу гуманістів Ренесансу.

3. *Телеологічні, аксіологічно-смыслові та етико-моральні засади педагогічного ідеалу цілісної освіти особистості.* В основі ренесансно-гуманістичної ідеї цілісної освіти особистості було покладено змістовий синтез християнської релігійної освітньої традиції та нових ренесансних підходів до виховання дітей і молоді. З огляду на це, телеологічні (цільові) засади оновленої педагогічної парадигми передбачали формування особистості, яка б гармонійно поєднала християнське благочестя та ренесансну освіченість, професійність, внутрішню культуру. Структура ренесансного розуміння цілісної освіти особистості вибудовувалася на таких цінностях як «побожність» (“*pietas*”), «вченість» (“*eruditio*”), «істина, правда, чесність» (“*veritas*”). Можна стверджувати, що парадигма ренесансного педагогічного ідеалу органічно поєднала християнське благочестя та бездоганну класичну освіченість, засновану на античній літературній спадщині. Ренесансні два цільові пріоритети «побожність і ерудиція» (“*pietas et eruditio*”) успішно корелювало із еразмівською концепцією християнського гуманізму про «освічене благочестя» (“*pietas litterata*”).

Основою ранньомодерної ідеї цілісної освіти став гуманістичний ідеал «*pietas litterata*», який містив триаду еразмівської педагогічної парадигми: знання латини (освіта), діяльна побожність (індивідуальна ініціатива у соціальному житті) та добродієність (виховання). Тогочасні педагоги запропонували суспільству звернення до зразків античної освіченості, основними чеснотами проголосили хист до навчання, освіченість, вишуканість латини, інтелектуальність, досконалість вченого слова і публічного виступу, дидактичні акценти були поставлені на “*bonae artes*” («добрі мистецтва»), із ренесансно-гуманістичних пріоритетів

індивідуалізму кодекс добродієності поповнився діяльною побожністю, працьовитістю, енергійністю, рішучістю і ревністю, раціональністю і розважливістю, високо цінували талант і здібності молоді, звертали увагу на приємний зовнішній вигляд, підкреслювали необхідність піклування про міцне тілесне здоров'я тощо, педагогічні концепти “*vita contemplation*” («життя у спогляданні») та “*vita active*” («життя в діяльності») визналися рівноцінними, а освітня модель успішно поєднала два складники – “*sacrum*” («духовний») і “*profanum*” («світський») [1, с. 157].

Вивчення трактатів лідерів ренесансного гуманізму свідчить, що педагогічним ідеалом гуманістів була особистість, яка успішно поєднала професійність та етико-моральні чесноти. Гуманісти надавали вагомому значення розвитку таких якостей особистості, як-от: ерудованість, професійність, інтелектуальність та обізнаність із культурною спадщиною, висока освіченість, пристойна поведінка тощо. Важливо підкреслити, що акцентування на етико-моральній стороні було цілком в дусі тогочасної перехідної епохи, адже попри критику монастирської освіти, гуманісти, за влучним висловом Б. Года, ідею Бога не виносили «за дужки», гуманістичне виховання не було «безбожним». Будучи орієнтовано на світські пріоритети, гуманістична освіта зберегла місце для релігії та віри. Тому цілком закономірно, що етико-моральний ідеал ренесансного гуманізму з-поміж виховних орієнтирів залишив благочестя, шанування святості, християнські чесноти та добродієність [2, с. 55, 417].

4. *Настанови ренесансних гуманістів про шляхи реалізації ідеї цілісної освіти особистості в оновленому змісті та методах навчання і виховання.* Вагоме значення тогочасні ідеї ренесансних гуманістів становили з точки зору приділення уваги шляхам реалізації запропонованого ними нового бачення педагогічного ідеалу. Гуманісти цілком прагматично підкреслювали необхідність створення матеріальних і соціальних умов для реформування освіти, запропонували практичні шляхи модернізації змісту освіти, методів і форм педагогічної діяльності, а також надали настанови щодо організаційних аспектів удосконалення тогочасного шкільництва.

Ренесансні гуманісти наголошували на необхідності забезпечення умов для функціонування шкіл, звертали увагу на адміністративний апарат, нормативне забезпечення й освітні стандарти, фінансування і матеріальні умови здійснення освітнього процесу. Окрему увагу приділяли підготовці педагогічних кадрів, вважаючи викладання високою, почесною та особливо відповідальною посадою.

Ренесансні гуманісти (М. Веджо, П. Верджеріо, Е. Пікколоміні та ін.) проголосили цінність гуманітарної вченості та літературної освіченості. Із цієї точки зору шкільна система орієнтувалася на граматику-риторичне навчання. Гуманісти радили формувати класи граматики, поезії, риторики, де учні опановували синтаксис, морфологію та фонетику латини. Учнів необхідно було знайомити з походженням мови, молодь вчилася писати і читати латиною. Для якісного засвоєння латинської граматики, вчителі зверталися до античної літературної спадщини, обговорювали з вихованцями літературно-стилістичну вишуканість творів,

благородність думок і досконалість письма автора. Мова йшла про вивчення латини не через тривіальне зазубрювання тонкощів її граматики, а через творче засвоєння прикладів із античної літератури [5, с. 12]. Окреме місце ренесансні гуманісти відводили розвитку риторичних умінь, здатності учнів вести диспути, виголошувати промови та декламувати вірші античних співців. За підсумком такого навчання, учні повинні були оволодіти «humanitas», яке лідери ренесансного гуманізму пов'язували з освіченістю та надавали йому глибокого світоглядного та етико-морального змісту.

У реалізації змісту навчання ренесансні гуманісти звертали увагу на необхідність цілісного підходу. З-поміж напрямів виховання мова йшла про інтелектуальне, як ключовий вектор засвоєння найкращих зразків освіченості та набуття професійності; моральне, що повинно забезпечувати виховання у душі побожності, давати змогу розвинути такі якості, як добродієність, розсудливість, правдивість, побожність, скромність; фізичне, що спрямовувалося на засвоєння правил гігієни, здорового способу життя, підтримання тілесних сил; естетичне, що сприяло опануванню учнями мистецтвом пісенспіву, гри на музичних інструментах, прищеплювало почуття прекрасного та піднесеного; громадянське, що визначалося необхідністю інтегруватися в тогочасні суспільні процеси; сімейне, за яким гуманісти залишали ключову роль у вихованні дитини на ранніх етапах розвитку.

5. *Ренесансні гуманісти про організаційно-педагогічні засади втілення ідеї цілісної освіти особистості.* У реалізації ідеї цілісної освіти особистості ренесансні гуманісти вагомого значення приділяли вдосконаленню, а почасти – створенню, відповідної освітньої інфраструктури. Гуманісти вимагали, щоб класи шкіл були світлими, просторими та чистими, щоб освітній процес здійснювався відповідно до графіка, а навчальні заняття – відповідно до визначеного розкладу. Окрему вагу гуманісти звертали на необхідність канікул (вакацій) між семестрами, радили не надто перевантажувати учнів заучуванням текстів, як це було в середньовічній

монастирській школі. Цінним було те, що у якості важливого складника освітнього процесу гуманісти розглядали гру, радили впроваджувати в освітній процес уроки танцю, гімнастики та гри у м'яч.

Висновки з даного дослідження. Освітня філософія ренесансного гуманізму формується в складній і суперечливій боротьбі різних ідейно-світоглядних систем, акумулюючи педагогічні концепції античного виховання, середньовічно-християнського шкільництва, християнського гуманізму та власні світсько-гуманістичні переконання. Вибудовуючи ідею цілісної освіти, ренесансний гуманізм успішно реалізував запит тогочасного суспільства – виховання діяльної, професійної та добродієної особистості, яка б успішно адаптувалася до тогочасних кардинальних змін – нової світоглядної, політичної, економічної та релігійної ситуації. Цінність ренесансно-гуманістичної педагогічної парадигми вбачається насамперед у тому, що її мислителі запропонували системний погляд на ідею цілісної освіти та окреслили шляхи її реалізації. Досліджуючи філософсько-педагогічну спадщину ренесансного гуманізму, ми бачимо контури онтологічного та антропософського підґрунтя педагогічних ідей гуманістів, можемо чітко прослідкувати їхню освітню філософію та гуманістичне бачення місця і ролі освіти в цивілізаційному поступі людства. Аналізуючи зміст педагогічного вчення ренесансних гуманістів, розуміємо телеологічні (цільові), аксіологічно-сміслові та етико-моральні засади педагогічного ідеалу цілісної освіти особистості, аналізуємо їхні настанови про шляхи реалізації ідеї цілісної освіти особистості в оновленому змісті та методах навчання та виховання, розуміємо виправданість порад щодо організаційно-педагогічних засад утілення ідеї цілісної освіти особистості.

Перспективи подальших розвідок убачаємо в необхідності порівняльного дослідження практики реалізації ренесансно-гуманістичної ідеї цілісної освіти особистості у ранньомодерних освітніх системах, насамперед протестантських гімназіях та єзуїтських колегіумах.

Список використаних джерел

1. Басенко Р. О. Ренесансний досвід освіти і виховання в європейській молодіжній політиці ордену єзуїтів XVI-XVII століть : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2018. 392 с.
2. Год Б. В. Виховання в епоху європейського Відродження (середина XIV – початок XVII століття). Полтава : АСМІ, 2004. 464 с.
3. Год Б. В. Мудрість вихователя (видатний іспанський гуманіст Х. Л. Вівес про виховання і навчання особистості). *Наукові праці : [наук.-метод. журн.]. Педагогічні науки / Микол. держ. гум. ун-т імені П. Могили. Миколаїв : МДГУ ім. П. Могили, 2002. Т. 24, вип. 11. С. 107–114.*
4. Котляров П. Філіп Меланхтон. Фенікс Реформації. Київ : Дух і Літера, 2020. 328 с.
5. Яковенко Н. М. Латинське шкільництво і «шкільний гуманізм» в Україні кінця XVI – середини XVII ст. *Київська старовина*. 1997. № 1/2 (315). С. 11–27.
6. O'Malley J. W. Renaissance Humanism and the First Jesuits. *Ignacio de Loyola y su tiempo: Congreso Internacional de Historia* (9-13 Septiembre 1991) / Universidad de Deusto ; ed. J. Plazaola. Bilbao : Ediciones Mensajero, 1992. P. 381–404.

References

1. Basenko, R. O. (2018). *Renesansnyi dosvid osvity i vykhovannia v yevropeiskii molodizhnyi politytsi ordenu yezuitiv XVI-XVII stolit* [The Renaissance experience of education and upbringing in the European youth policy of the Jesuit order of the XVI-XVII centuries]. (PhD diss.). Poltava [in Ukrainian].
2. God, B. V. (2004). *Vykhovannia v epokhu yevropeiskoho Vidrozhennia (seredyna XIV – pochatok XVII stolittia)* [Education in the era of the European Renaissance (middle of the 14th – beginning of the 17th century)]. Poltava: ASMI [in Ukrainian].
3. God, B. V. (2002). *Mudrist vykhovatelja (vydatnyi ispanyi humanist Kh. L. Vives pro vykhovannia i navchannia osobystosti)* [The wisdom of the educator (prominent Spanish humanist H. L. Vives on the education and training of the individual)]. *Naukovi pratsi. Pedagogichni nauky* [Scientific works. Pedagogical sciences], 24, 11, 107-114 [in Ukrainian].
4. Kotlyarov, P. (2020). *Filip Melankhton. Feniks Reformatsii* [Philip Melanchthon. Phoenix of the Reformation]. Kyiv: Spirit and Letter [in Ukrainian].
5. Yakovenko, N. M. (1997). *Latynske shkilnytstvo i «shkilnyi humanizm» v Ukraini kintsia XVI – seredyny XVII st.* [Latin school education and "school humanism" in Ukraine at the end of the 16th – mid-17th centuries]. *Kyivska starovyna* [Kyiv Antiquities], 1/2 (315), 11-27 [in Ukrainian].
6. O'Malley, J. W. (1992). *Renaissance Humanism and the First Jesuits*. In J. Plazaola (Ed.), *Ignacio de Loyola y su tiempo: Congreso Internacional de Historia* (pp. 381-404). Universidad de Deusto. Bilbao: Ediciones Mensajero.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 05.11.2024